

*А.В. Нікітіна, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка*

## **КОМП'ЮТЕРНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОГО АРХІВУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА**

Нікітіна А.В.

Комп'ютерні засоби створення лінгводидактичного архіву майбутнього вчителя-словесника

Автор статті характеризує комп'ютерні засоби створення лінгводидактичного архіву майбутнього вчителя-словесника, визначає вміння, спрямовані на формування його дискурсної компетенції.

*Ключові слова:* лінгводидактичний архів, комп'ютерні засоби, дискурсна компетенція.

Никитина А.В.

Компьютерные средства создания лингводидактического архива будущего учителя-словесника

Автор статьи характеризует компьютерные средства создания лингводидактического архива будущего учителя-словесника, определяет умения, направленные на формирование его дискурсной компетенции.

*Ключевые слова:* лингводидактический архив, компьютерные средства, дискурсная компетенция.

Якісна мовленнєва поведінка сучасного вчителя-словесника в педагогічному дискурсі залежить від умінь архівувати лінгводидактичну інформацію та ефективно використовувати її в певних ситуаціях навчального процесу, насамперед запланованих, ретельно продуманих. Тому до важливих завдань професійної підготовки студентів філологічних факультетів відносимо вироблення вмінь добирати, упорядковувати й зберігати лінгводидактичні матеріали, різні за тематикою, стилями, жанрами, призначені для використання в навчальному спілкуванні з учнями. Такі вміння спрямовані на формування дискурсної компетенції майбутнього вчителя, під якою розуміємо набуті знання, уміння й навички, які

застосовуються в організації дискурсу – педагогічного (дидактичного), зокрема його різновиду – лінгводидактичного. На практичних заняттях з профільних дисциплін студенти мають змогу демонструвати вміння застосовувати накопичений науковий і навчальний матеріал, що зберігається у власному архіві, насамперед лінгводидактичному.

До проблеми створення власного архіву мовця (оратора) зверталися ще давні ритори. Саму ж ідею методичного обґрунтування поняття «лінгводидактичний архів» ми взяли з риторичних досліджень, зокрема робіт Л. Введенської, Л. Павлової («Культура и искусство речи. Современная риторика»). Питання створення й функціонування власного архіву (як прийнято розуміти, збірника рукописів, листів, текстів тощо, що належать до певної діяльності) розглядаємо зі студентами-філологами переважно на заняттях з лінгвістики тексту, основ комунікативної лінгвістики, риторики, методики навчання української мови в аспекті підготовки до мовленнєвої діяльності в інституційному (ситуативно орієнтованому) педагогічному дискурсі, тобто до дискурсного мовлення. Рекомендуємо майбутнім учителям виробляти методику збору, накопичення й систематизації матеріалу й активно та цілеспрямовано створювати власний лінгводидактичний архів – тобто матеріали, що належать до лінгводидактичної підготовки педагога, спрямованих на їх використання на уроках чи позакласних видах роботи з української мови.

У зв'язку з особливостями педагогічної професії учителя-словесника він є носієм елітарної мовленнєвої культури, взірцевої для учнів, які наслідують педагога у власній самостійній мовленнєвотворчій діяльності. Звідси впливає професійно орієнтоване ставлення вчителя-словесника до всього, що пов'язане з мовленням, комунікацією, необхідність знаходитися в стані постійної комунікативної готовності, здатності ефективно використати накопичений мовний матеріал. Учитель-словесник протягом своєї педагогічної діяльності спочатку формує, а потім систематично поповнює, замінює матеріали власного лінгводидактичного архіву. Традиційно вчителі

збирали вирізки з газет і журналів, виписки з прочитаної літератури, прислів'я, приказки, крилаті вислови, цитати, записували запитання учнів, цікаві висловлювання, приклади комунікативних девіацій (невдач). З цього й складався власний лінгводидактичний архів учителя-словесника.

Упровадження нових інформаційних технологій не могло не вплинути на різні аспекти педагогічної роботи словесника, зокрема й на проблеми, пов'язані з методичною, мовленнєвою (дискурсною) підготовкою вчителя. Педагогічна наука активно розробляє питання впровадження різних інновацій, насамперед нових інформаційних технологій в навчальний процес. Це роботи таких учених, А. Алексюк, І. Богданова, М. Жалдак, Л. Карташова, М. Кларін, Н. Макарова, В. Монахов, Л. Пироженко, О. Пометун, Є. Полат, І. Роберт, П. Самойленко, Н. Салівон, О. Скрябіна, В. Химинець та ін.). Досліджуються категорії педагогічної праксеології – науки про використання й застосування нового в педагогіці, вивчаються психолого-педагогічні аспекти готовності вчителя до використання нових інформаційних технологій. Така готовність є однією з важливих якостей педагога, умов його успішності [5, с. 306]. Застосування нових інформаційних технологій у процесі формування методичної та мовленнєвої компетенції майбутнього вчителя-словесника знайшло своє відображення в дослідженнях В. Воробцової, С. Карамана, О. Семенов, Т. Симоненко, Н. Сороко, К. Плиско, Г. Шелехової та ін. Педагоги стверджують, що впровадження «комп'ютерної техніки в шкільну практику докорінно змінює зміст навчання та роль учителя в навчально-виховному процесі» [2, с.124], важливою для вчителя є «його інформаційна культура, комп'ютерна грамотність уміння працювати з постійно оновлюваною електронною інформацією світового рівня» [4, с. 284]. Аудіовізуальні технічні засоби посідають одне з перших місць серед технічних засобів навчання, адже тільки вони поєднують у собі мовний та позамовний елементи. Таке поєднання забезпечує ефективність дискурсу, реалізацію поставлених комунікативних завдань перед учителем і учнем. У межах цієї публікації звернемося до важливого чинника

ефективності навчального спілкування – підготовки професійно орієнтованого мовлення тих, хто набуває фахової компетентності вчителя-словесника.

*Мета цієї статі* полягає в характеристиці комп'ютерних засобів створення лінгводидактичного архіву майбутнього вчителя-словесника, визначенні ролі матеріалів архіву в удосконаленні дискурсної компетенції педагога.

Безумовно, сучасний учитель не може зберігати власний архів тільки у вигляді вирізок з газет, журналів, ксерокопій, записів від руки тощо. З'явилися нові, більш якісні з погляду накопичення й зберігання засоби, насамперед комп'ютер. Під архівуванням (створенням архіву) лінгводидактичної інформації вчителем-словесником з використанням комп'ютера розуміємо відбір, накопичення та обробку навчальної й навчально-допоміжної інформації відповідно до чинних навчальних програм з української мови; укладання електронного каталогу методичних матеріалів на електронних носіях; ведення електронної системи обліку книжкового фонду та електронних ресурсів; ведення електронної бази даних користувачів; створення освітніх проектів (презентацій, Інтернет-проектів тощо) з використанням сучасних інформаційних технологій та ін.

У комп'ютерній термінології словом «архівація» прийнято позначати перекодування даних з метою зменшення їх об'єму. Архівація файлів – засіб для впорядкування й зменшення розміру файлів на диску. Якісна архівація інформації сприяє збільшенню ефективності роботи за рахунок зручності її використання, а також унеможливорює втрати цієї інформації, що забезпечує стабільність роботи вчителя-словесника.

Найбільш поширеними носіями інформації є такі, що використовують принцип WORM – технології одноразового записування та багаторазового зчитування, як-от: CD-WORM – компакт-диски ємкістю 650 Мб, стандартизовані ISO 9660; DVD-WORM – ємкістю від 4-х до 12-ти Гб; 5<sup>1</sup>/<sub>4</sub> WORM – 5,5-дюймовий оптичний лазерний диск, розроблений спеціально

для електронних архівів, ємністю до 500 Гб, захищений пластиковим картриджем; WORM-Tapes – магнітна стрічка замотана в касети, бобіни та спеціальні дисководи, поширені в обчислювальних центрах, де вже існує інфраструктура автоматичного управління такими носіями. До систем зберігання інформації відносять CAS – контент-адресовану пам'ять – систему жорстких дисків, що запобігає втраті інформації під час перезапису шляхом кодування і спеціальної адресації.

Використання електронних архівів можливе для відновлення лінгводидактичної інформації та для перенесення великої її кількості з одного комп'ютера на іншій, а також у випадку, якщо необхідно реорганізувати файлові системи на диску. Виділяють три типи архівації: 1) системна архівація – записується архівний образ операційної системи (група томів rootvg); 2) повна архівація – зберігання всіх даних; 3) наростаюча (інкрементальна) архівація – записуються тільки зміни щодо останньої повної архівації. Робота з архівами передбачає дотримання певних правил, зокрема: періодично перевіряти власні архіви (tapechk); берегти старі архіви; перевіряти файлові системи після архівації (fsck); упевнитися, що файли не знаходяться у використанні під час архівації (fuser); берегти архіви в надійному місці; мати паперовий список усіх файлів, що знаходяться на стрічці; протестувати процедуру відновлення перш, ніж вона реально знадобиться в критичній ситуації [6].

Підготовка вчителя-словесника до уроку містить загальні знання про інформацію, типи інформаційних ресурсів, види інформаційної діяльності, принципи функціонування комп'ютерної техніки, алгоритми інформаційного моделювання, використання інформаційно-комунікативних технологій. Сукупність цих знань сьогодні розглядається як частина загальної культури сучасної вчителя-словесника і називається інформаційною культурою. Крім цього, інформаційна культура має на меті опанування основних інформаційних технологій загального призначення: обробку текстової,

числової і графічної інформації, роботу з базами даних і електронними таблицями, основи телекомунікацій.

Комп'ютерні технології створення лінгводидактичного архіву мають універсальне застосування, можуть використовуватися під час роботи з власним лінгводидактичним архівом і забезпечують основні види інформаційної діяльності вчителя-словесника – збір, обробку, передачу, зберігання навчальної інформації. Укладання лінгводидактичного архіву передбачає знання типізації нових інформаційно-комунікативних технологій. Так, зустрічаємо класифікацію за способом використання в діяльності вчителя-словесника [3]: засіб навчання, що удосконалює процес викладання; інструмент пізнання навколишньої дійсності й самопізнання; засіб розвитку особистості учня; засіб інформаційно-методичного забезпечення й керування навчально-виховним процесом; засоби комунікацій; засіб автоматизації процесів обробки результатів експерименту та управління; засіб автоматизації процесів контролю, корекції, результатів навчальної діяльності, тестування і психодіагностики; засіб організації інтелектуального дозвілля. Ця класифікація може лягти в основу поділу лінгводидактичної інформації у власному архіві вчителя-словесника.

Прийнято визначати діяльність учителя-словесника, пов'язану з відбором, накопиченням, обробкою та використанням інформації, як інформаційну діяльність, об'єктом якої є інформаційний професійно орієнтований ресурс, що сприяє визначенню способів організації пошуку навчальної інформації для власного лінгводидактичного архіву, інформаційної взаємодії в комп'ютерних мережах, обробки інформації за допомогою програмних засобів навчального призначення.

Студенти-філологи мають ознайомитися з різними видами інформаційної діяльності вчителя-словесника (процесами відбору, збереження, переробки й управління лінгводидактичним архівом), зумовленими різними психічними процесами, функціональними механізмами психіки (спостереження, аналізу, узагальнення, особливостями мислення,

пам'яті тощо). До загальних видів інформаційної діяльності людини відносять: пошук, представлення, передачу, обробку, перетворення, збереження, систематизацію, класифікацію та використання інформації [1]. Усі ці види інформаційної діяльності необхідні під час роботи в власним архівом будь-якого мовця, зокрема й учителя-словесника. Узагальнюючи й систематизуючи названі види інформаційної діяльності можна виділити такі: збір (одержання, пошук) інформації – діяльність щодо з'єднання інформації з різних джерел у єдину систему; передача інформації – діяльність з переміщення інформації в просторі між учасниками педагогічного дискурсу; обробка (перетворення) інформації – діяльність, у результаті якої інформація перетвориться з однієї форми в іншу; збереження інформації – діяльність щодо переміщення інформації в часі.

Використання комп'ютера під час укладання архівних матеріалів, їх опрацювання, аналізу, систематизації вимагає від учителя сформованих дослідницьких, проектувальних, комунікативних умінь і навичок.

Підготовка майбутніх учителів-словесників у цьому напрямку передбачає оволодіння ними експертно-аналітичною діяльністю з оцінки програмних засобів навчального призначення й оволодіння програмними засобами навчального призначення на базі найсучасніших інформаційних технологій – мультимедіа, використання комп'ютерних мереж.

Дослідницькі вміння інформаційної діяльності вчителя-словесника містить дії, що належать до процесу накопичення й аналізу нових знань про розвиток лінгвістичних дисциплін, педагогіки, психології й методики навчання української мови. Це вміння знаходити нові знання, досліджувати власну діяльність і перебудовувати її на основі нової наукової і навчальної інформації, отриманої з різних джерел [6].

Проектувальні вміння вчителя-словесника передбачають перспективне планування педагогічного дискурсу, розвиток і вдосконалення інформаційно-методичного забезпечення. Це вміння моделювати педагогічний дискурс на

уроках української мови, спираючись на найновіші досягнення педагогіки, психології, зокрема інформаційних технологій.

Комунікативні вміння діяльності учителя-словесника містить дії, пов'язані із взаєминами в навчально-виховному процесі різних його суб'єктів, організацією інтеракції. Цьому сприяє опанування комп'ютерних мереж.

Комп'ютерні засоби інформаційної діяльності вчителя-словесника під час створення власного лінгводидактичного архіву традиційно поділяються на засоби збору, обробки, зберігання та передачі інформації. Комп'ютер допомагає вчителю-словеснику зберігати лінгводидактичний матеріал візуального, звукового характеру, статичного й рухомого. До засобів збору інформації належать сучасні пристрої для введення аудіо-візуальної інформації – сканери, цифрові фото- та відеокамери, графічні планшети, системи кодування звуку та зображень.

Учитель-словесник повинен володіти засобами сканування та розпізнавання тексту, оскільки підготовка власного лінгводидактичного архіву – інформаційного матеріалу та трансформація його в придатну для обробки та відтворення форми за допомогою інформаційних технологій, – важливий компонент його інформаційної діяльності. Різноманітні мультимедійні програмні засоби навчального призначення мають такі властивості, як об'єднання аудіовізуальної інформації, що представлена різними формами (графіка, звук, текст, анімація, відеофрагменти), у кадри – структурні одиниці мультимедіа-програм, можливість користувача добирати в інтерактивному режимі необхідну інформацію з власного лінгводидактичного архіву, наявність гіперзв'язків, що дозволяють переходити від одного слова або фрази до іншого кадру, можливість обробки інформації вчителем-словесником.

Розвиток технологій обробки інформації в наш час призвів до появи засобів візуальної розробки мультимедіа-програм, доступних непрофесіоналам. З'являється можливість суміщення, з одного боку,



доступних через глобальні мережі програмних продуктів, створених професіоналами, таких, що реалізують найсучасніші досягнення в галузі інформаційних технологій, і методики викладання, і, з іншого боку, створених самим учителем-словесником за допомогою візуальних засобів розробки програмних засобів, що реалізують авторську методику [6].

Сучасні інформаційні технології дають змогу вчителю-словеснику в процесі роботи з власним лінгводидактичним архівом здійснювати таку діяльність:

- застосовувати сучасні апаратні засоби введення інформації – сканери, цифрові камери, графічні планшети, пристрої для підготовки текстової, графічної, звукової та відеоінформації до використання в навчальному процесі;

- застосовувати інформаційно-пошукові системи, банки даних, розподілені ресурси Інтернет для добору навчально-методичної інформації;

- використовувати бази даних для зберігання структурованої інформації та електронні документи з гіперзв'язками для зберігання інформації вільної структури та складності в ієрархії;

- застосовувати засоби ІКТ на базі технології мультимедіа для візуалізації об'єктів, процесів та явищ, що вивчаються;

- розробляти мультимедійні програмні засоби начального призначення за допомогою інструментальних систем;

- використовувати розподілену обробку навчально-методичної інформації в локальних і глобальних інформаційних мережах;

- здійснювати безпосередню інформаційну взаємодію між учасниками навчального процесу з використанням електронної пошти, телеконференцій.

До виконання такої діяльності майбутні вчителі-словесники готуються в процесі виконання завдань до практичних занять, під час педагогічної практики. Їм можуть бути запропоновані завдання дібрати певний навчальний матеріал, використовуючи Інтернет, укласти електронний

термінологічний словник, підготувати презентацію визначеної теми, розробити схеми, моделі навчальних тем, змодельовати комунікативні ситуації тощо.

Отже, ефективна підготовка майбутніх учителів-словесників до створення власного лінгводидактичного архіву залежить від отриманих ними знань про сучасні способи відбору, передачі, обробки й збереження інформації та вироблених умінь користуватися засобами архівування, зокрема комп'ютерними. Такі засоби класифікуються за видами інформаційної діяльності, поділяються на засоби збору інформації, передачі інформації, обробки інформації, збереження інформації. Аналіз технологічних можливостей сучасних комп'ютерних засобів створення архіву мовця дозволив визначити перспективи їх використання в професійній діяльності вчителя-словесника з метою її покращення (використання засобів мережевих технологій, мультимедійних програмних засобів начального призначення та ін.), що зумовлює необхідність зміни змісту підготовки вчителів-словесників до застосування нових інформаційних технологій. Розвиток порушеної проблеми вбачаємо в розробці методик використання лінгводидактичного архіву майбутніми вчителями-словесниками, спрямованих на удосконалення їхньої дискурсної компетенції.

### **Література**

1. **Ардан Р. В.** Комп'ютерний словник-мінімум української мови / Р.В. Ардан, Ф. С., Бацевич, З. В. Партико // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С. 34-40.
2. **Методика** навчання української мови в середніх освітніх закладах / [Пентилюк М. І., Караман С. О., Караман О. В. та ін.]; за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.
3. **Роберт И. В.** Информационные технологии в науке и образовании. / И. В. Роберт, П. И. Самойленко – М., 1998. – 178 с.

4. **Семенов О.** Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: Монографія / О.Семенов. – Суми : ВВП „Мрія-1“ ТОВ, 2005. – 404 с.

5. **Химинець В. В.** Інноваційна освітня діяльність /В. В.Химинець. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. – 364 с.

6. <http://eprints.zu.edu.ua>

Nikitina A.V.

Computer facilities for creating a linguistic and didactic archive for a future teacher-philologist

The author of the article characterizes computer facilities for creating a linguistic and didactic archive for a future teacher-philologist, determines abilities directed on forming of its discussion competences.

*Key words:* a linguistic and didactic archive, computer facilities, discussion competence.

Відомості про автора:

*Нікітіна Алла Василівна* – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови. Наукові інтереси зосереджені навколо проблем методики опанування технологій педагогічного дискурсу майбутніми вчителями-словесниками, зокрема питань лінгвістичного й лінгводидактичного аналізу тексту, формування мовної особистості.